

چشتی فتح اوده را مربوط به دوره محمود غزنوی (۹۹۹ق/۴۲۱-۳۸۹) - ۹۰۳م) دانسته است که به فرماندهی سالار مسعود غازی تسبیح شد (نک: EI¹, VII/1015). منهاج سراج تصرف اوده را مربوط به زمان قطب الدین ایک (۱۰۷۰ق/۱۲۱۰م) می‌نویسد (۴۲۲، ۴۰۷/۱). در ۷۹۷ق/۱۳۹۵م اوده توسط خواجه جهان شرقی بنیان‌گذار سلسله شرقی جونپور تصرف شد و حدود ۹۰ سال تحت فرمان آن سلسله قرار داشت. در ۸۸۹ق/۱۴۸۴م بهلول لودی سلسله شرقی راسنگون ساخت و اوده در قلمرو سلاطین لودی قرار گرفت (سیهرندی، ۱۵۶-۱۵۷؛ نیز نک: عبدالحليم، 44, 45). در دوره حکومت با بر (۹۲۲-۹۲۷ق/۱۵۳۱-۱۵۲۶م) اوده بخشی از سرزمین مغولان هند بود و مالیات مناسبی از آنجا به دریار با بر فرستاده می‌شد (با بر، ۶۰۱-۶۰۲؛ خان، 145). در دوره اکبر شاه (۵م) اوده یکی از صوبه‌های دوازده‌گانه و شامل ۵ سرکار، ۱۲ دستور و ۳۵ پرگه بود. در ۱۰۱۱ق/۱۱۶م شاهزاده سلیم که بعدها با لقب جهانگیر به سلطنت رسید، پس از شورش در برآبر پدرش، در اوده پایگاههای ایجاد کرد و خود را شاه خواند (ابوالفضل، آیین...، ۴۴۱-۴۳۳، ۳۵۲/۱، اکبرنامه، ۱۹۵۱، ۲۴۹-۲۵۰-۲۸۹؛ برجس، 62). پس از مرگ اورنگ زیب (۱۱۱۹ق/۱۷۰۷م) و ضعف حکومت مرکزی هند که باعث قدرت یافتن حاکمان منطقه‌ای گردید، در اوده نیز نوابان دارای نفوذ و قدرت فراوان شدند. نوابان اوده از خاندانی شیعه ایرانی تبار بودند که نسبت خود را به امام موسی کاظم (ع) می‌رسانند. میر محمد امین موسوی بنیان‌گذار سلسله نوابان اوده بود که با استفاده از ضعف حکومت مرکزی و باری گروهی از مسلمانان، قدرت برتر هندوان را در اوده از میان برد. او فیض آباد را به عنوان تختگاه خود برگزید. پس از مرگ وی برادرزاده‌اش منصور با لقب صدر جنگ به حکومت رسید. او در ۱۱۵۲ق/۱۷۳۹م وزارت امپراتوری مغولان هند را یافت و افزایش نفوذ نواب اوده در دستگاه حکومت مرکزی، باعث گسترش نفوذ ایرانیان در دستگاه حکومت مغولان هند شد. او سخت پای بند رعایت آداب مذهبی بود (هالیستر، ۱۷۵-۱۷۲؛ رامپوری، ۱۲/۱؛ رضوی، «تاریخ...»، II/45, 53-54). پس از صدر جنگ پرش شجاع الدوله (۱۱۸۸-۱۱۶۶ق/۱۷۵۳-۱۷۷۴م) به حکومت رسید. در دوره او نفوذ کمپانی هند شرقی در اوده گسترش یافت. در ۱۱۷۸ق/۱۷۶۴م وی با انگلیسها به جنگ پرداخت و پس از شکست در بوکسار مجبور به فرار از اوده شد. انگلیسها پس از تصرف اوده چون با دیگر مناطق هند هم مرز می‌شindند و اسکان در گیری با آنها وجود داشت، دویاره شجاع الدوله را به حکومت اوده برگرداند و اوده به صورت سرزمین حایل میان بنگال که در تصرف انگلیس بود و دیگر مناطق هند درآمد. در ۱۱۸۷ق/۱۷۷۲م شجاع الدوله با باری کمپانی هند شرقی مراهنه‌ها و سال بعد نیز رو هیله‌ها را شکست داد. در

از میان رفتن قدرت صنهاجیان، او داغست نیز رونق خود را از دست داد و ساکنانش از آن منطقه مهاجرت کردند (EI², همانجا). در سده ۶ق آثار انحطاط به وضوح در آن نمایان گشت (نک: ادریسی، ۱۰۸/۱).

او داغست که همچون سرزمین مکه در دامنه دور شته کوه بزرگ واقع شده بود، در زمان فرمانروایی صنهاجیان شهری آباد و پر رونق بود. ساکنانش به برکت وجود طلای مرغوب از ثروت سرشاری بهره‌مند بودند. چشمهدای آب شیرین، نخلستانها و باغهای گرداند آن را احاطه کردند. پیروش چاربایان به ویژه شتر در میان اهالی او داغست رواج داشت (ابن حوقل، ۹۲/۱؛ ابو عیید، ۸۴۸، ۸۵۰؛ ابو الفدا، ۱۲۰؛ ابن عبدالمعلم، ۶۳، ۶۴؛ ابن حوقل، ۹۹/۱؛ ابو عیید، ۸۴۹؛ نیز نک: کراچکوفسکی، ۲۰۴/۱). در او داغست مساجد، مدارس و ساختمانهای بزرگ و باشکوهی وجود داشت (ابو عیید، ۸۴۸، ۸۵۰؛ ابن عبدالمعلم، ۶۴؛ ابن حوقل، ۹۹/۱؛ ابو عیید، ۸۴۹؛ نیز نک: کراچکوفسکی، ۱۹۸۹ق/۱۴۰۹م؛ مونس، حسن، EI², ۱۹۸۷ق/۱۴۰۸م؛ یاقوت، بلدان؛ نیز نک: میانه، ۶۹-۷۰؛ هما بهار، عزت ملایر ایمی

اوده، از جایگاههای گسترش فرهنگ تشیع در شمال شبه قاره هند. نام اوده برگرفته از نام شهر باستانی «آیودهیا» است که پایتخت سرزمینی به همین نام بود که بعدها گسالا نامیده شد. اوده زادگاه «راما» از اسطوره‌های مذهبی هندوان است (مجومدار، ۷۰-۶۹؛ هما بهار، ۳۷۴/۱؛ رامان، ۶۴/۱-۶۵؛ سالتوره، ۱/۱۶۱).

سرزمین اوده بخش بزرگی از فلات ایرانی شمال هند است که بیش از ۱۳۸ کم^۲ وسعت دارد و در ۲۵° و ۳۴° عرض شمالی و ۷۹° و ۴۴° طول شرقی قرار دارد. نیال در شمال، الله‌آباد در جنوب، آگره در غرب، بنارس و گورکھپور در شرق اوده قرار دارند. بجز ۴ روختانه بزرگ گنگ، گومتی، گوگرا و راپتی، روختانه‌های کوچکی نیز در این سرزمین جریان دارد که سرچشمه بیشتر آنها هیمالیاست. بخش وسیعی از اوده را جنگل می‌پوشاند (ندوی، ۸؛ برستانیکا، I/751؛ آسیاتیکا، VII/59-60؛ VII/1014؛ EI¹, VI/1015). پس از استقلال هند با تشکیل ایالت اوتار برادرادش در ۱۹۵۰م، اوده به صورت بخش‌های جداگانه لکھنؤ و فیض آباد جزو این ایالت گردید (برستانیکا، همانجا). تیانگ سیاح جینی سده ۷م می‌نویسد. آیودهیا سرزمین وسیع و حاصل خیزی بود که معابد فراوان هندو در آنجا قرار داشت و پایتخت آن برای بوداییان دارای ارزش مذهبی بود (ص 224-229).

اگاهی دقیق دریاره و رو داسلام به اوده در دست نیست. عبدالرحمان

شجاعی، و سید محمد بلگرامی (سریسوتو، 350-346/II؛ صدیق، 173-168/167؛ رضوی، شاه عبدالعزیز، 59).

آثار تاریخی: اوده به سبب پیشینه تاریخی و اهمیت مذهبی که نزد هندوان و بوداییان داشت، دارای آثار مهمی مربوط به پیش از اسلام است. همچنین از آثار نامیردار دوره اسلامی پیش از نوایان اوده از مزار شاه مینا در مجی بهون، مقبره شیخ ابراهیم چشتی در لکھنؤ، و مسجد باپر در زندیکی محل تولد راما می‌توان یاد کرد (سریوستوا، EI², I/636:II/313-314؛ رامپوری، ۴۵-۴۶).

شکوفایی هنر معماری اوده از دوره نوایان اوده آغاز می‌گردد که خود ادامه سبک دهلی به شمار می‌آید. از آن دوره آثار فراوانی بر جای مانده است که بیشتر اهمیت مذهبی دارند و از آن میان، می‌توان به چندین امام باره (ه) اشاره کرد. شیوه سازی آراسگاههای امامان شیعه در مناطق مختلف از دیگر آثار مذهبی آنجا بد شمار می‌آید (رضوی، «تاریخ»، ۱۳۲؛ II/77-84؛ کخ، ۱۷۶؛ هالیستر، ۱۷۸؛ ۱۸۲-۱۸۳؛ عذابی، ۱۶۶-۱۶۵؛ «دانشنامه المعارف...»، X/234).

ماخذ: ابوالفضل علامی، آیین اکبری، به کوشش هدایت خان، کلکته، ۱۸۷۲م؛ همو، اکبرنامه، به کوشش مولوی عدال حبیم، کلکته، ۱۸۷۹م؛ راماین، به کوشش عبدالودود اظهار دهلوی، تهران، ۱۳۵۰ش؛ رابپوری، محمد نجم، تاریخ اورده، کراچی، ۱۹۷۸م؛ سپهندی، یحیی، تاریخ مبارک شاهی، به کوشش محمد هدایت خس، کلکته، ۱۹۳۱م؛ طباطبائی، غلام حمین، سیر المتأخرین، لکھنؤ، ۱۸۶۶م؛ کیم، ابا، مسارات هند، ترجمه حسین سلطان زاده، تهران، ۱۳۲۲ش؛ منهاج سراج، عثمان، طبقات ناصری، به کوشش عبدالحی حسین، تهران، ۱۳۶۴ش، همراه برادر، ترجمه میر غیاث الدین علی قزوینی، به کوشش محمد رضا جلالی شاهی ون. س. شوکلا، تهران، ۱۳۵۸ش؛ ندوی، معین الدین، مجمع الامکات، حیدرآباد دک، ۱۳۵۲ش؛ هالیست، جان فرن، تصحیح در هناء، ت جمه آؤ، مدخلت مشایخ فہدی، تهران، ۱۳۷۳ش؛ بنیان،

Abdul Halim, *History of the Lodi Sultans*, Delhi, 1974; *Asiatica*; Babur, Z. M., *Babur - Nâma*, tr. A. S. Beveridge, New Delhi, 1970; Britannica; Burgess, J., *The Chronology of Indian History*, Delhi, 1975; Dodwell, H. H., «Clive in Bengal, 1756-60», *The Cambridge History of India*, New Delhi, 1987, vol. V; EI¹; EI²; *Encyclopedia of World Art*, New York, 1965; Holmes, T. R., «The Greased Cartridges», *The Cambridge History of India*, New Delhi, 1981, vol. VI; Khan, Zain, *Tabaqat-i Baburi*, tr. S. H. Askari, Delhi, 1982; Lyall, A., *The Rise and Expansion of British Dominion in India*, New Delhi, 1984; Majumdar, R. C., *Ancient India*, Patna, 1960; Qureshi, I. H., *Ulema in Politics*, Karachi, 1972; Rizvi, A. A., *Shâh 'Abd al-'Azt*, Canberra, 1982; id., *A Socio - Intellectual History of Ismâ' Ashârî Shîs in India*, Canberra, 1986; Roberts of Kandahar, *An Eye Witness Account of the Indian Mutiny*, Delhi, 1983; Robinson, F., *Separatism Among Indian Muslim*, London, 1974; Sadiq, M., *A History of Urdu Literature*, Karachi, 1985; Saletore, R. N., *Encyclopaedia of Indian Culture*, New Delhi, 1985; Srivastava, A. L., *Shuja - ud - Daulah of Awadh*, Agra, 1974; Tsiang, H., *Buddhist Records of the Western World*, tr. S. Beal, Delhi, 1981.

مجلة مهندسي مصر - ISSN 1110-0543 - www.mec.edu.eg - 10

اوراس، رشته‌کوهی مرتفع و صعب‌العبور در افريقا. در طرف راست اوراس، شهرهای قلستانه، مجانه، قاصره، قصور، قفسه، الحمه، فرازاوه، سماطه، قسططيليه، نفطة، تاميليل و مداره، در منطقه فرودين شهر نيروان واقع شده است و در طرف چپ آن شهرهای بسکره، تهودا و

1. Encyclopedia

۱۱۸۵-۱۷۷۱م طبق قرارداد بنارس دوباره الله آباد و کورا در برابر ۵ میلیون رویه به شجاع الدوله بازگردانده شد (طباطبائی، ۷۶۸/۲، ۷۷۰؛ قریشی، ۱۲۹-۱۲۸؛ لایل، ۱۵۹-۱۵۷؛ رضوی، شاه عبدالعزیز، ۲۰-۱۴، ۲۰-۱۳؛ سریوستوا، ۱۴-۱۲، II/۱-۴). پس از شجاع الدوله پرش آصف الدوله (ھ) به حکومت رسید. او به وزارت حکومت مغلان انتخاب شد و شیع را مذهب حکومتی اوده اعلام کرد (هالیستر، ۱۷۷؛ صدیق، ۱۶۵).

پس از آصف الدوّله پسرش وزیر علی به حکومت رسید، اما به سبب مخالفت با انگلیس از کار برکنار، و برادر ناتنی آصف الدوّله به نام سعادت علی به حکومت انتخاب شد. در دورهٔ او کیانی هند شرقی بر اودهٔ تسلط کامل یافت. پس از سعادت علی پسرش غازی الدین به حکومت رسید. او در ۱۲۳۵ق/۱۸۰۱م با پیشنهاد لرد وارن هیستینگز جدایی اوده را از حکومت دھلی اعلام کرد و خود را شاه خواند و به نام خویش سکه ضرب کرد. پس از غازی الدین پسرش نصیر الدین به حکم می‌ست، سید. ا، یک مردی آموزش، بهداشت، غیره، در لکهنهٔ اتحاد کرد.

بس از نصیرالدین یکی از برادران غازی‌الدین به نام محمدعلی و پس از او پرسش امجدعلی به حکومت رسیدند. در دوره او مفتی اوده از علمای شیعه انتخاب گردید و احکام شیعی در اوده جاری شد (رضوی، همان، ۳۵-۳۷، «تاریخ»، ۷۸-۸۹؛ III: دادول، ۳۵۰-۳۵۲؛ هالیستر، ۱۸۰-۱۸۳).

پس از امجدعلی پرش و اجدعلی (۱۲۶۳ق/ ۱۸۴۷م) به حکومت رسید. دوره او پایان حکومت نوابان اوده است و اوده آخرین سرزمین خودمختار هند بود که ضمیمه مستعمرات انگلیس شد (رابرت، ۲۳۴-۲۳۷؛ رضوی، همان، II/ ۸۵ بی؛ فرشی، ۱۸۵). الحال اوده به مستعمرات انگلیس و سلب مالکیت از قشر با غذ زمین داران آنجا، به شورش سال ۱۸۵۸ هند دامن زد. هر چند انگلیس این شورش را با زحمت فراوان سرکوب کرد، ولی زمینها را به آنان بازگرداند. قدرت زمین داران مسلمان اوده در دوره استعماری گسترش یافت و این قشر حامی فرهنگ اردو - اسلامی در شمال هند مخصوصاً در اوده بودند (راسنین، ۱۶-۲۰؛ رضوی، همان، II/ ۸۷-۸۸؛ هومن، ۱۷۴-۱۷۳).

اوده خاستگاه و محل زندگی شخصیت‌های برجسته مسلمانان بود و گسترش فرهنگ اسلامی در این منطقه در دوران حکومت نوابان شیعه مذهب به اوج رسید و آنان بخشی از شهرت خویش را از راه توجه به اهل مذهب، علم، ادب و هنر به دست آوردهند و دربارشان جایگاه مشاهیر برجسته‌ای بود که از دهلي و ديگر نقاط هند به آنجا مهاجرت می‌کردند. در اين دوره اوده شاهد تحول زيان اديبي مسلمانان هند بود و جايگاه والائي زيان اردو در دربار نوابان باعث كاهش نقش زيان فارسي گردید.

مشاهير برجسته اوده اينانند: سراج الدين على متخلص به آرزو (ھم)، اشرف على خان متخلص به فقان، ميرزا محمد رفيع سودا شاعر و نویسنده اردو و فارسی، زيان، هاريچاران داس نویسنده چهارگلزار